

**PRZESŁUCHANIE ŚWIADKA
NA PODSTAWIE ART. 185C K.P.K.
A ZAPEWNIENIE OSKARŻONEMU
PRAWA DO OBRONY.
UWAGI NA KANWIE WYROKU
SĄDU NAJWYŻSZEGO
Z 29.06.2022 R., III KK 202/21***

MAREK SKWARCOW**

DOI: 10.26399/iusnovum.v16.4.2022.38/m.skvarcow

WPROWADZENIE

Przesłuchanie świadka – pokrzywdzonego przestępstwem godzącym w jego wolność seksualną – musi uwzględniać wiele aspektów. Pierwszym jest bez wątpienia aspekt dowodowy. Pokrzywdzony takim czynem zabronionym jest bowiem także świadkiem i jego przesłuchanie ma dostarczyć środka dowodowego w postaci zeznań, które następnie służyć mają realizacji wyrażonej w art. 2 § 2 Kodeksu postępowania karnego¹ (dalej k.p.k.) zasady prawdy materialnej i sprzężonej z nią zasady trafnej reakcji karnej, poprzez wykrycie i pociągnięcie do odpowiedzialności karnej rzeczywistego sprawcy tego przestępstwa (art. 2 § 1 pkt 1 k.p.k.). Drugi aspekt to uwzględnienie ochrony interesów ofiary przestępstwa seksualnego, co oznacza, że jej przesłuchanie nie może pogłębiać wielu negatywnych następstw, w szczególności potęgować skutków czynu godzącego w tak intymną, wrażliwą sferę ludzkiego życia, przy jednoczesnym zagwarantowaniu pokrzywdzonemu możliwie pełnej swobody wypowiedzi. W literaturze podkreśla się, że w przypadku przestępstw przeciwko

* Niepublikowane.

** dr, sędzia Sądu Okręgowego w Gdańsku, wykładowca współpracujący z Wydziałem Prawa i Administracji Uniwersytetu Gdańskiego, e-mail: marek.skvarcow@wp.pl, ORCID: 0000-0003-0626-2661

¹ Ustawa z 6.06.1997 r. Kodeks postępowania karnego (Dz.U. z 2021 r., poz. 534).

wolności seksualnej, obok negatywnych skutków fizycznych, psychicznych czy ekonomicznych, wynikających wprost z przestępstwa określanych mianem wiktyimizacji pierwotnej, występują również pogłębiające się skutki pierwotne, późniejsze następstwa nazwane wiktyimizacją wtórną. Są one rezultatem lekceważenia i bagatelizowania cierpień ofiary przez wszystkie osoby, z którymi styka się ona po doznaniu przestępstwa, w tym zwłaszcza przez przedstawicieli Policji i wymiaru sprawiedliwości². Przepisy ustawy winny więc tak kształtować postępowanie karne, aby zostały uwzględnione prawnie chronione interesy pokrzywdzonego, przy jednoczesnym poszanowaniu jego godności (art. 2 § 1 pkt 3 k.p.k.). Trzecim wreszcie aspektem jest zabezpieczenie oskarżonemu podstawowego prawa do obrony, ujętego chociażby w sensie formalnym, czyli rozumianego jako zagwarantowanie udziału jego obrońcy w przesłuchaniu tego świadka i danie obrońcy prawa zadawania pytań osobie przesłuchiwanej. Ustawodawca winien te pozostające ze sobą w sprzeczności interesy starannie rozważyć, ponieważ obowiązek ich zapewnienia pokrzywdzonemu – świadkowi praw i nienarażania go na zbędne dolegliwości związane z udziałem w postępowaniu karnym jako osobowe źródło dowodowe zawsze będą stały w sprzeczności z prawem oskarżonego do obrony. Przepis art. 185c k.p.k. stanowi kompromis pomiędzy prawem oskarżonego do obrony a ochroną pokrzywdzonego przed podwójną wiktyimizacją i poszanowaniem jego godności. Znakomitym zaś przyczynkiem do przeprowadzenia wykładni tej normy prawa procesowego, oceny jej funkcjonowania, praktyki organów ścigania, sądów orzekających dokonujących jego egzekucji w sprawach o czyny godzące w wolność seksualną jest wyrok Sądu Najwyższego z 29.06.2022 r., w sprawie III KK 202/21, w którym doszło właśnie do ważenia tych przeciwstawnych racji i w którym to orzeczeniu, dostrzegając istotne braki w zakresie postępowania dowodowego, doszło do uwzględnienia kasacji wniesionej na korzyść skazanego. Z uwagi na charakter opracowania, w jego dalszej części analizie poddane zostaną rozwiązania dotyczące przesłuchania pełnoletniego pokrzywdzonego, tym samym poza zakresem rozważań pozostanie regulacja dotycząca pokrzywdzonego małoletniego, który w chwili przesłuchania miał ukończone 15 lat.

ISTOTA, ZAKRES I SPOSÓB PRZESŁUCHANIA PROWADZONEGO NA PODSTAWIE ART. 185C K.P.K.

W polskiej procesualistyce problem wyjątkowości przesłuchania ofiar przestępstw seksualnych uwidocznił się już pod rządami Kodeksu postępowania karnego z 1969 r.³ Sąd Najwyższy w uchwale połączonych Izb Karnej i Wojskowej z 21.12.1972 r.⁴ orzekł, że: „w postępowaniu karnym zawsze należy baczyć,

² E. Bieńkowska, *Standardy ochrony praw pokrzywdzonego w świetle dokumentów europejskich i ustaw zasadniczych*, w: C. Kulesza (red.), *Strony i inni uczestnicy postępowania karnego, System procesu karnego*, t. VI, Warszawa 2016, s. 263.

³ Ustawa z dnia 19.04.1969 r. Kodeks postępowania karnego (Dz.U. z 1969 r., nr 13, poz. 69).

⁴ Uchwała połączonych Izb karnej i Wojskowej SN z 21.12.1972 r., VI KZP 64/72, OSNKW 1973, nr 2–3, poz. 18. W innym orzeczeniu – wyroku Sądu Apelacyjnego w Krakowie z 15.02.1996 r., II AKa 2/96, „Prokuratura i Prawo” – wkładka 1996/10, poz. 20 – wskazano

aby w toku czynności procesowych nie narażać osoby pokrzywdzonej na zbędne przykrości, a zwłaszcza należy w miarę możliwości unikać wielokrotnego jej przesłuchiwania". Na problem wielokrotności przesłuchań pokrzywdzonego zwracał uwagę Lech Falandysz, uznając, że udział pokrzywdzonego w procesie karnym wiąże się z dodatkowymi dolegliwościami, a wydanie sprawiedliwego wyroku nie powinno ignorować jego interesów i jest faktem powszechnie znanym, że podlega on „podwójnej wiktyimizacji” w związku z toczącym się procesem, w szczególności jest wielokrotnie wzywany, traci wiele czasu i nerwów⁵. Stąd też w wiktyimologii pojawiają się nowe wartości, koncepcje, w tym zwłaszcza tzw. „wiktyimologia procesowa”, którą należy objąć wszystkie problemy związane z udziałem ofiary w postępowaniu karnym i konieczność utrzymania odpowiedniej równowagi między pozycją procesową sprawcy i ofiary⁶. Ewa Bieńkowska, komentując postanowienia zawarte w Deklaracji Podstawowych Zasad Sprawiedliwości dla Ofiar Przestępstw i Nadużyć Władzy, przyjętej przez Zgromadzenie Ogólne ONZ w dniu 29.09.1985 r., w ramach prawa ofiary przestępstwa do dostępu do wymiaru sprawiedliwości i do właściwego traktowania (art. 4 Deklaracji) podkreśliła konieczność podejmowania kroków służących przede wszystkim minimalizowaniu rozmaitych trudności i kłopotów ofiar, a w razie potrzeby – także ich ochronie przed zastraszaniem i zemstą⁷. Romuald Kmiecik, odnosząc się natomiast do uregulowań zawartych w projekcie ustawy procesowej z 1990 r., podniósł natomiast, że w sprawach o przestępstwa publicznoskargowe, takie jak zgwałcenie, ofiara przestępstwa powinna korzystać z pewnych przywilejów procesowych, ograniczających uciążliwości wynikające z obowiązku uczestnictwa w wielokrotnych przesłuchaniach, badaniach lekarskich, psychologicznych, seksuologicznych. Ograniczenie do minimum tego rodzaju uciążliwości jest możliwe bez szkody dla prawidłowego wymiaru sprawiedliwości, zwłaszcza w sprawach oczywistych pod względem dowodowym⁸.

Obowiązujący Kodeks postępowania karnego w jego pierwotnym kształcie nie przewidywał szczególnego trybu przesłuchania dorosłego pokrzywdzonego, ofiary przestępstwa godzącego w jego wolność seksualną, niemniej poza sporem pozostawała już konieczność takiego ukształtowania przebiegu procesu, aby nie narażać tej osoby na podwójną wiktyimizację i zbędne przykrości związane z wielokrotnym jej przesłuchaniem. Ważnym głosem w tej kwestii był pogląd prawny wyrażony przez Sąd Apelacyjny w Lublinie w wyroku z 12.08.1999 r.⁹, zgodnie z którym: „Samo

w uzasadnieniu, że zdecydowanie krytycznie ocenić należy postępowanie karne, w którym pokrzywdzona przestępstwem zgwałcenia zbiorowego była 25 razy wzywana do udziału w czynnościach procesowych bądź o nich zawiadamiana, a 14 razy żądano od niej zeznań o przebiegu zdarzeń przed coraz to innymi osobami, także w konfrontacji z każdym ze sprawców jej krzywdy.

⁵ L. Falandysz, *Pokrzywdzony w prawie karnym i wiktyimologii*, Warszawa 1980, s. 183.

⁶ *Ibidem*, s. 185.

⁷ E. Bieńkowska, *Deklaracja ONZ o podstawowych zasadach sprawiedliwości dla ofiar przestępstw i nadużyć władzy*, „Państwo i Prawo” 1987, nr 6, s. 91–92.

⁸ R. Kmiecik, *Ofiara przestępstwa jako źródło dowodu i strona w publicznoskargowym postępowaniu karnym (przyczynek do określenia przedmiotu badań tzw. wiktyimologii karnoprosesowej)*, „Przegląd Policyjny” 1992, nr 1, s. 86.

⁹ Wyrok SN w Lublinie z 12.08.1999 r., II Aka 98/99, „Prokuratura i Prawo” – wkładka 2000/1, poz. 20.

postępowanie karne w sprawach o przestępstwo zgwałcenia łączy się zazwyczaj – nawet przy przestrzeganiu przez organy procesowe wszystkich wymogów proceduralnych – z dodatkowymi przykrościami i cierpieniami psychicznymi osoby pokrzywdzonej, albowiem naruszona jest jej intymna sfera życia prywatnego, roztrąsane jest wydarzenie, o którym chciałaby ona jak najszybciej zapomnieć”.

Komentowany przepis art. 185c k.p.k. obowiązuje od 27.01.2014 r. i został wprowadzony ustawą z 13.06.2013 r.¹⁰, stanowiąc swoiste rozwinięcie idei ścigania przestępstw seksualnych z urzędu, przy rezygnacji z wnioskowego trybu ich ścigania, czego egzemplifikacją było uchylenie art. 205 Kodeksu karnego¹¹ (dalej k.k.). Przepis uległ następnie nowelizacji, mocą ustawy z 19.07.2019 r.¹², jednak od 27.01.2014 r. szczególny tryb przesłuchania dotyczy niezmiennie osób pokrzywdzonych przestępstwem określonym w art. 197–199 k.k., które to postępowanie toczy się z urzędu. W grę wchodzi najpoważniejsze czyny na tle seksualnym i właśnie ze względu na ich charakter należy osoby pokrzywdzone uchronić przed powtórna wiktymizacją. Nie podzielam jednak postulatów Marcina Sowały, że w przypadku szczególnej formy przesłuchania, o jakiej mowa w art. 185c k.p.k., można postulować rozszerzenie katalogu czynów mieszczących się w zakresie przedmiotowym normy prawnej konstruowanej na bazie komentowanego przepisu, a Autor ten – oprócz wieku pokrzywdzonego – nie dostrzega żadnych uzasadnionych powodów, dla których katalog czynów określonych w art. 185c § 1 k.p.k. jest węższy niż katalog czynów określonych w art. 185a czy 185b k.p.k.¹³ Jak się bowiem zdaje, wąski zakres przedmiotowy w wypadku zwłaszcza dorosłych osób pokrzywdzonych jest uzasadniony istotnym naruszeniem prawa oskarżonego do obrony, który to oskarżony nie może brać udziału w przesłuchaniu. Dla przeprowadzenia przesłuchania na podstawie komentowanego przepisu wystarczające jest natomiast, aby w kwalifikacji prawnej przyjętego opisu czynu zawarty był choć jeden z powyższych przepisów¹⁴. Racje ma także Radosław Koper, że przejście w stronę trybu bezwarunkowego ścigania z urzędu przestępstw seksualnych musiało zdeterminować modyfikację w zakresie statusu pokrzywdzonego takimi czynami w procesie karnym. Trudno sobie wyobrazić obligatoryjne, niezależne od woli pokrzywdzonego, ściganie sprawcy przestępstwa seksualnego w warunkach braku specjalnych rozwiązań prawnych wprowadzających podwyższający standard ochrony dla pokrzywdzonego¹⁵. Zmiana trybu ścigania aktualizuje z całą mocą konieczność istnienia pakietu regulacji prawnych łagodzących lub niwelujących negatywne przeżycia pokrzywdzonego

¹⁰ Ustawa z 13.06.2013 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz ustawy – Kodeks postępowania karnego (Dz.U. z 2013 r., poz. 849).

¹¹ Ustawa z 6.06.1997 r. Kodeks karny (Dz.U. z 2022 r., poz. 1138).

¹² Ustawa z 19.07.2019 r. o zmianie ustawy Kodeks postępowania karnego i innych ustaw (Dz.U. z 2019 r., poz. 1694).

¹³ M. Sowała, *Ewolucja procesowej ochrony pokrzywdzonego przestępstwami seksualnymi w toku przesłuchania – analiza art. 185c Kodeksu postępowania karnego*, „Prawo w Działaniu. Sprawy Karne” 2022, nr 49, s. 108.

¹⁴ D. Gruszecka, w: J. Skorupka (red.), *Kodeks postępowania karnego, Komentarz*, Warszawa 2015, s. 449.

¹⁵ R. Koper, *Przesłuchanie pokrzywdzonego w trybie art. 185 k.p.k.*, „Przegląd Sądowy” 2019, nr 5, s. 75.

w związku z udziałem w procesie. Rzecz tyczy się głównie sposobu i trybu przeprowadzania czynności dowodowych¹⁶. Drugim ważnym impulsem wprowadzenia zmiany ustawy była konieczność dostosowania ustawodawstwa krajowego do standardu wynikającego z postanowień Dyrektywy 2012/29 Unii Europejskiej¹⁷ (zwanej dyrektywą). Z punktu widzenia niniejszego opracowania istotne znaczenie mają następujące jej postanowienia. W art. 18 ustanowiono prawo do ochrony, zgodnie z którym bez uszczerbku dla prawa do obrony państwa członkowskie zapewniają dostępność środków służących ochronie ofiar i członków ich rodzin przed wtórną i ponowną wiktymizacją, zastraszaniem oraz odwetem – w tym także środków przeciwko ryzyku szkód, emocjonalnych lub psychologicznych – oraz służących ochronie godności ofiar podczas przesłuchania lub składania zeznań. W razie konieczności środki takie obejmują także procedury fizycznej ochrony ofiar i członków ich rodzin przewidziane w prawie krajowym. Artykuł 20 dyrektywy ustanawia Prawo do ochrony ofiar w trakcie postępowania przygotowawczego i stanowi, że bez uszczerbku dla praw do obrony i zgodnie z przepisami o swobodzie sędziowskiej, państwa członkowskie zapewniają, by podczas postępowania przygotowawczego:

- a) przesłuchania ofiar zostały przeprowadzone bez nieuzasadnionej zwłoki po złożeniu właściwemu organowi zawiadomienia o popełnieniu przestępstwa;
- b) liczba przesłuchań była jak najbardziej ograniczona i by były one przeprowadzane tylko w tych przypadkach, gdy jest to absolutnie niezbędne do celów postępowania przygotowawczego;
- c) ofiarom towarzyszyć mógł przedstawiciel prawny lub wybrana przez nie osoba, o ile nie podjęto uzasadnionej decyzji wykluczającej taką możliwość;
- d) badania lekarskie ograniczały się do minimum i były przeprowadzane jedynie w przypadkach, gdy jest to absolutnie niezbędne dla celów postępowania karnego.

W art. 23 ust. 1 dyrektywy przewidziano natomiast prawo do ochrony ofiar o szczególnych potrzebach w zakresie ochrony podczas postępowania karnego. Obowiązkiem państwa członkowskiego jest zatem, bez uszczerbku dla praw do obrony i zgodnie z przepisami o swobodzie sędziowskiej, zapewnienie, by ofiary o szczególnych potrzebach w zakresie ochrony, korzystające ze szczególnych środków ustalonych w rezultacie indywidualnej oceny przewidzianej w art. 22 ust. 1, uwzględniającej: cechy osobowe ofiary, rodzaj lub charakter przestępstwa oraz jego okoliczności, miały prawo korzystania ze specjalnych środków ochronnych.

Zgodnie zatem z art. 22 ust. 3 dyrektywy tymi środkami ochronnymi są:

- a) odbycie przesłuchania ofiary w zaprojektowanych lub przystosowanych do tego celu pomieszczeniach;
- b) odbycie przesłuchania ofiary przez lub z udziałem specjalistów, odpowiednio przeszkolonych;
- c) odbycie przesłuchania ofiary przez te same osoby, chyba że jest to sprzeczne z właściwym funkcjonowaniem wymiaru sprawiedliwości;

¹⁶ Ibidem, s. 75.

¹⁷ Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2012/29 Unii Europejskiej z 25.10.2012 r. ustanawiająca normy minimalne w zakresie praw, wsparcia i ochrony ofiar przestępstw raz zastępująca dyrektywę ramową Rady 2001/220/WSiSW (Dz. Urz. UE L 315, s. 57).

d) zapewnienie, aby wszelkie przesłuchania ofiar przemocy seksualnej, przemocy na tle płciowym lub przemocy w bliskich związkach – jeżeli nie są prowadzone przez prokuratora ani sędziego – prowadziły osoby tej samej płci co ofiara, o ile takie jest życzenie ofiary i o ile nie stanowi to uszczerbku dla przebiegu postępowania karnego.

Oceniając rozwiązania przyjęte w dyrektywie, słusznie podkreśla Ewa Bieńkowska, że dyrektywa z jednej strony zawiera bardzo wyraźne zastrzeżenie, stosownie do którego wskazane w niej prawa pokrzywdzonego pozostają „bez uszczerbku dla sprawcy”. Z drugiej jednak – dyrektywa wskazuje na konieczność zapewnienia ofiarom przestępstw należytej ochrony, co ma na celu umożliwienie uniknięcia dalszej wiktyimizacji, a zwłaszcza zastraszania, zemsty czy ponownego przestępstwa ze strony sprawców i osób z najbliższego otoczenia. Dochodzi więc do wspomnianego uprzednio konfliktu między prawem ofiary do bezpieczeństwa a prawami sprawcy, w tym przede wszystkim – tych zagwarantowanych mu w aktach prawa międzynarodowego, statuujących uniwersalne prawa człowieka, w szczególności przepisem art. 6 ust. 3 lit. c i d Europejskiej Konwencji Praw Człowieka¹⁸ (dalej EKPCz) – prawem do obrony¹⁹.

Wzmożenie ochrony praw pokrzywdzonego wprowadzonych mocą dyrektywy i stopień ich realizacji zawarty w ustawie procesowej ujęty w art. 185c k.p.k. zostały pozytywnie przyjęte w doktrynie²⁰.

W aktualnym kształcie normatywnym – patrząc przez pryzmat wyroku SN z 29.06.2022 r., III KK 202/21 – istotne z punktu widzenia niniejszego opracowania są regulacje dotyczące sposobu przesłuchania pokrzywdzonego, osób w nim uczestniczących i możliwości ponownego jego przesłuchania.

Przepis art. 185c § 1 a k.p.k. wprowadza zatem zasadę, że w sprawach o przestępstwa z art. 197–199 k.k. pokrzywdzonego przesłuchuje się w charakterze świadka tylko wtedy, gdy jego zeznania mogą mieć istotne znaczenie dla rozstrzygnięcia sprawy, i tylko raz, chyba że wyjdą na jaw istotne okoliczności, których wyjaśnienie wymaga ponownego przesłuchania. Ustawodawca zakłada więc hipotetycznie, że w sprawie, w której pokrzywdzony nie ma do przekazania organowi procesowemu zeznań istotnych dla rozstrzygnięcia sprawy, to wówczas nie należy go w ogóle przesłuchiwać. Tę regulację należy ocenić krytycznie, ponieważ trudno sobie wyobrazić sprawę o przestępstwa ujęte w katalogu, w których organ procesowy nie zdecydowałby się na złożenie do sądu wniosku o przesłuchanie pokrzywdzonego,

¹⁸ Konwencja o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności sporządzona w Rzymie 4.11.1950 r., zmieniona następnie Protokołami nr 3, 5 i 8 oraz uzupełniona Protokołem nr 2 (Dz.U. z 1993 r., nr 61, poz. 284).

¹⁹ E. Bieńkowska, *Standardy ochrony...*, op. cit., s. 290 i 298.

²⁰ C. Kulesza, *Legalizm i oportunistyczny ścigania a prawa pokrzywdzonego w świetle nowelizacji polskiego ustawodawstwa karnego z 2013 roku*, w: T. Grzegorzczak, J. Izidorczyk, R. Olszewski, D. Świecki, M. Zbrojewski (red.), *Polski proces karny i materialne prawo karne w świetle nowelizacji z 2013 roku. Księga jubileuszowa dedykowana Profesorowi Januszowi Tyłmanowi z okazji Jego 90. urodzin*, Warszawa 2014, s. 137; E. Bieńkowska, *Pokrzywdzony w świetle najnowszych nowelizacji przepisów prawa karnego*, „Prokuratura i Prawo” 2014, nr 3, s. 30; eadem, *Ofiary przestępstw w postępowaniu karnym – nowe standardy Unii Europejskiej*, „Państwo i Prawo” 2014, nr 4, s. 64–66; D. Gruszecka, w: J. Skorupka (red.), *Kodeks postępowania karnego, Komentarz*, Warszawa 2015, s. 449.

choćby z tego powodu, że jeśli do przesłuchania by nie doszło, to nie będzie można stwierdzić, co pokrzywdzony ma w rzeczywistości do zeznania, skoro również zawiadomienie o popełnionym przestępstwie powinno tylko ograniczyć się do wskazania najważniejszych faktów i dowodów (art. 185c § 1 k.p.k.). Lakoniczność zawiadomienia o popełnionym przestępstwie z góry przesądza, że nie może ono zawierać wszystkich istotnych dla odpowiedzialności potencjalnego sprawcy okoliczności, zatem konieczne będzie każdorazowe przesłuchanie pokrzywdzonego. Przyjmując dodatkowo, że organ procesowy, uznając, iż zeznania pokrzywdzonego nie mają istotnego znaczenia dla rozstrzygnięcia sprawy, nie złoży do właściwego sądu wniosku o przesłuchanie pokrzywdzonego, to wówczas takie postępowanie przygotowawcze jest wadliwie przeprowadzone, ponieważ nie czyni zadość wymogom określonym w art. 297 § 1 pkt. 1, 4 i 5 k.p.k. Odstąpienie od przesłuchania utrudnia więc w sposób oczywisty wykrycie i ustalenie sprawy przestępstwa. Chodzi również o to, co słusznie podkreśla Cezary Kulesza, że unormowanie przewidziane w art. 185c § 1 k.p.k. przypomina wszystkim przeprowadzającym czynności procesowe przesłuchania pokrzywdzonych przestępstwami o charakterze seksualnym, nie tylko tych określonych w art. 197–199, o takim ich traktowaniu, by z jednej strony organ procesowy uzyskał wszystkie informacje dotyczące okoliczności czynu i sprawcy oraz innych dowodów dotyczących okoliczności istotnych w sprawie, a z drugiej – by ograniczyć do minimum wiktyimizację²¹.

Przepis art. 185c § 1 a i § 2 k.p.k. zakłada wprawdzie, że przesłuchanie pokrzywdzonego w charakterze świadka winno odbyć się tylko raz, przeprowadza je sąd na posiedzeniu z udziałem biegłego psychologa niezwłocznie, nie później niż w terminie 14 dni od dnia wpływu wniosku, jednak w drodze wyjątku przewiduje, że dopuszczalne jest ponowne przesłuchanie. Co więcej, ujęte w art. 185c § 1 a k.p.k. sformułowanie: „chyba, że wyjdą na jaw istotne okoliczności, których wyjaśnienie wymaga ponownego przesłuchania” przesądza, iż to dodatkowe przesłuchanie powinno być jednorazowe. Wchodzi ono w rachubę, gdy wyjdą na jaw okoliczności dotąd nieznanne, a istotne dla rozstrzygnięcia, wymagające wyjaśnienia, czyli podobnie jak na gruncie art. 185a § 1 k.p.k. Może to się wiązać z wyjaśnieniami oskarżonego, zeznaniami innych świadków, a także dowodami rzeczowymi, jeżeli w związku z nimi pojawiają się rozbieżności, i to istotne, między tym, co wynika z owych dowodów, a depozycjami pokrzywdzonego, pod warunkiem, że dotyczą one przedmiotu procesu, a nie kwestii pobocznych²². Zdaniem Sądu Apelacyjnego w Krakowie²³: „warunkiem odstąpienia od wyrażonej w art. 185c § 1a k.p.k. zasady jednokrotnego przesłuchania pokrzywdzonego jest ujawnienie po takim

²¹ C. Kulesza, w: K. Dudka (red.), *Kodeks postępowania karnego, Komentarz*, Warszawa 2020, s. 393.

²² T. Grzegorzcyk, *Kodeks postępowania karnego, tom I, art. 1–467*, Warszawa 2014, s. 666.

²³ Wyrok SA w Krakowie z 15.04.2021 r., II AKa 24/21, LEX nr 3275996. Warto jednak w tej kwestii odnotować stanowisko Sądu Najwyższego w wyroku z 7.02.2018 r., LEX nr 2490611, zgodnie z którym: „Praktyka sądowa pokazuje, że wersja osoby pokrzywdzonej przestępstwem zgwałcenia co do przebiegu zdarzenia z reguły różni się od wersji oskarżonego, zatem deprecjacji uległby przepis art. 185c k.p.k., z założenia mający oszczędzić pokrzywdzonemu traumy ponownego składania zeznań, gdyby wspomnianą rozbieżność uznać za wystarczający powód do postąpienia po myśli art. 185c § 3 k.p.k.”.

przesłuchaniu istotnych okoliczności, których wyjaśnienie wymagałoby ponownego przesłuchania pokrzywdzonego”. Podobne stanowisko zajął Sąd Najwyższy²⁴ pod rządami art. 185c k.p.k., przed datą jego nowelizacji. Można zatem uznać, że te istotne i prawdopodobne wątpliwości, które się pojawią w sprawie, dotyczyć muszą ustaleń faktycznych, ugruntowanych na podstawie zeznań pokrzywdzonego, mających wpływ na przyjętą na ich podstawie kwalifikację prawną czynu i ewentualnie dotyczą okoliczności czynu i znamion przestępstwa. Są to bowiem te okoliczności, które wpływają w sposób oczywisty na kwestię odpowiedzialności karnej oskarżonego za zarzucany mu czyn zabroniony i których wyjaśnienie jest niezbędne, aby przypisać mu winę. Ważne jednak ograniczenie uniemożliwiające w zasadzie ponowne przesłuchanie – jak podkreśla Sąd Najwyższy²⁵: „należy odmówić żądaniu powtórnego przesłuchania, gdy opinia właściwego biegłego wskazuje na niebezpieczeństwo pogorszenia stanu psychicznego ofiary w skutek takiej czynności. Rozważanie ponownego przesłuchania musi być więc poprzedzone przeprowadzeniem opinii biegłego, który określi, czy będzie ono wskazane i czy nie doprowadzi pokrzywdzonego do podwójnej wiktymizacji”.

W kwestii żądania ponownego przesłuchania nie przekonuje stanowisko wyrażone tak w literaturze²⁶, jak i orzecznictwie²⁷, że oskarżonemu nie przysługuje – przy najmniej na podstawie art. 185c k.p.k. – prawo do żądania ponownego przesłuchania pokrzywdzonego tak, jak zostało ono unormowane w art. 185a § 1 k.p.k. w odniesieniu do pokrzywdzonego małoletniego, a jakkolwiek analogia jest tutaj niedopuszczalna w świetle jednoznacznego brzmienia art. 185c k.p.k. Wypowiadający ten pogląd Radosław Koper łągodzi jednak swoje stanowisko, twierdząc, że wydaje się, iż oskarżony lub jego obrońca mogą jednak składać wnioski o ponowne przesłuchanie, które powinny być traktowane tak jak wnioski dowodowe, a zatem ich ocena musi się odbywać przez pryzmat przesłanek oddalenia wniosku dowodowego (art. 170 § 1 i 2 k.p.k.)²⁸. Oczywiście jest w konsekwencji, że skoro przepis art. 185c k.p.k. nie przewiduje wprost prawa do złożenia przez oskarżonego wniosku o ponowne przesłuchanie pokrzywdzonego, to jego legitymacja w tym przedmiocie wynika wprost z normy o charakterze ogólnym, czyli przepisu art. 167 k.p.k., i nie jest możliwym, aby prawa tego oskarżonego pozbawić. Trudno jest nawet sobie wyobrazić, aby oskarżonego pozbawić prawa do złożenia tego konkretnego wniosku dowodowego. Podejrzany nie jest natomiast podmiotem uprawnionym do uczestnictwa w przesłuchaniu, ponieważ art. 185c § 2 k.p.k. jest w tym względzie przepisem szczególnym, wyraźnie wskazującym, że osobami uprawnionymi są: biegły psycholog, prokurator, obrońca, pełnomocnik pokrzywdzonego oraz osoba wymieniona w art. 51 § 2 k.p.k. lub osoba pełnoletnia wskazana przez pokrzywdzonego. Ślusznie podnosi również Maciej Kurowski, że skoro przepis art. 185c k.p.k. jest w tej kwestii przepisem szczególnym, dlatego nie może być interpretowany

²⁴ Postanowienie SN z 7.02.2018 r., III KK 589/17, LEX 2490611.

²⁵ Wyrok SN z dnia 15.06.2021 r., II KK 248/21, LEX nr 3317139.

²⁶ R. Koper, *Przesłuchanie pokrzywdzonego...*, op. cit., s. 83; idem, *Przesłuchanie świadka*, w: J. Skorupka (red.), *Dowody, System prawa karnego procesowego, t. VIII, cz. 4*, Warszawa 2019, s. 4703.

²⁷ Postanowienie SN z 7.02.2018 r., III KK 589/17, LEX nr 2490611.

²⁸ R. Koper, *Przesłuchanie pokrzywdzonego...*, op. cit., s. 84.

rozszerzająco²⁹. W toku postępowania sądowego obecność oskarżonego przy przesłuchaniu pokrzywdzonego jest natomiast możliwa, ponieważ jeżeli zajdzie konieczność ponownego jego przesłuchania w charakterze świadka w związku z wyjściem na jaw innych okoliczności, zastosowanie mają normy dotyczące udziału oskarżonego przed tym forum. Zgodnie bowiem z art. 374 § 1 k.p.k. oskarżony ma prawo brać udział w rozprawie, zaś na podstawie art. 390 § 1 k.p.k. ma również prawo być obecny przy wszystkich czynnościach postępowania dowodowego. Przepis art. 185c § 3 k.p.k. wprowadza jednak istotny wyjątek, który te uprawnienia oskarżonego w znaczący sposób ograniczają, gdyż na wniosek pokrzywdzonego jego przesłuchanie przeprowadza się w sposób wskazany w art. 177 § 1a (czyli w tzw. „zdalny” sposób), gdy zachodzi uzasadniona obawa, że bezpośrednia obecność oskarżonego przy przesłuchaniu mogłaby oddziaływać krępująco na zeznania pokrzywdzonego lub wywierać negatywny wpływ na jego stan psychiczny. O tym prawie pokrzywdzonego należy niewątpliwie go pouczyć najpóźniej z chwilą uwzględnienia wniosku dowodowego o jego ponowne przesłuchanie. Na rozprawie głównej odtwarza się również sporządzony zapis obrazu i dźwięku przesłuchania oraz odczytuje się protokół przesłuchania (art. 185c § 2 k.p.k.).

Z punktu widzenia niniejszego opracowania istotne znaczenia ma udział obrońcy podejrzanego w przesłuchaniu pokrzywdzonego. Jak zostało to już wskazane, ma on prawo wziąć udział w tej czynności dowodowej, zatem na podstawie art. 117 § 1 k.p.k. należy go zawiadomić o czasie i miejscu przesłuchania. Przesłuchania nie powinno się przeprowadzić, jeżeli obrońca nie stawił się, a brak jest dowodu, że został o nim powiadomiony, a także z innych przyczyn, wskazanych w art. 117 § 2 k.p.k. W związku z usprawiedliwionym wnioskiem obrońcy sąd dokonujący przesłuchania winien odroczyć jego termin i uwzględnić sytuację obrońcy.

Rozwiązanie przyjęte w przepisie art. 185c k.p.k. w zakresie udziału obrońcy w przesłuchaniu pokrzywdzonego powinno być także oceniane przez pryzmat norm wyrażonych w art. 6 ust. 3 lit. d EKPCz i orzecznictwa Europejskiego Trybunału Praw Człowieka w Strasburgu (dalej ETKPCz), zgodnie z którą każdy oskarżony o popełnienie czynu zagrożonego karą ma co najmniej prawo do przesłuchania lub spowodowania przesłuchania świadków oskarżenia oraz żądania obecności i przesłuchania świadków obrony na takich samych warunkach jak świadków oskarżenia. Analiza wcześniejszych orzeczeń Trybunału w Strasburgu prowadziła do następujących wniosków:

1. Oskarżony powinien mieć możliwość zadawania pytań pokrzywdzonym – świadkom na jednym z etapów postępowania karnego. Za zgodne z art. 6 ust. 3 lit. d Konwencji należy uznać zapewnienie mu takiej możliwości jedynie na etapie postępowania przygotowawczego, ale nawet wtedy przy przesłuchaniu może być obecny jedynie jego obrońca i jest ono prowadzone przez organ niesądowy.
2. Dopuszczalne jest zastosowanie metod przesłuchania zapewniających ochronę pokrzywdzonego (lustro weneckie, techniki audiowizualne).

²⁹ M. Kurowski, w: D. Świecki (red.), *Kodeks postępowania karnego, Komentarz, tom I*, Warszawa 2013, s. 610; A. Baj, *Przesłuchanie pełnoletniego pokrzywdzonego w trybie art. 185c k.p.k.*, „Państwo i Prawo” 2016, nr 1, s. 104.

3. Jeżeli oskarżony składa wniosek o ponowne przesłuchanie świadka w postępowaniu sądowym, a sąd postanawia o nieprzeprowadzeniu dowodu ze względu na ochronę pokrzywdzonego, to wówczas powinien dysponować opinią biegłego stwierdzającego ryzyko wystąpienia negatywnego wpływu w tej czynności dowodowej na zdrowie pokrzywdzonego.
4. Istotną okolicznością, jaką Trybunał brał pod uwagę, oceniając rzetelność prowadzenia postępowania w tej grupie spraw, było to, czy dowód z zeznań pokrzywdzonego nie stanowił głównego (lub jedyne) bezpośredniego dowodu obciążającego oskarżonego³⁰.

Zdaniem Piotra Hofmańskiego i Dobrosławy Szumiło-Kulczyckiej, jeśli w toku pierwszego przesłuchania pokrzywdzonego oskarżony nie posiadał obrońcy i z natury rzeczy sam nie brał udziału w czynności, to nieuwzględnienie przez sąd żądania oskarżonego co do ponownego przesłuchania takiego świadka w pierwszej kolejności rodzić będzie konsekwencje w postaci naruszenia art. 6 ust. 3 lit. d EKPCz. W wielu wypadkach, zwłaszcza w sprawach przeciwko wolności seksualnej, to właśnie zeznania tego świadka mogą mieć istotne znaczenie dla ustaleń w zakresie winy, sąd stanie przed trudną decyzją, czy ustalenia swe oprzeć na tym właśnie dowodzie, co może prowadzić do uchylecia wyroku z powodu naruszenia art. 6 ust. 3 lit. d EKPCz, czy w ogóle zrezygnować z tego dowodu, co z kolei może doprowadzić do uniewinnienia oskarżonego³¹.

Tak ukształtowana linia orzecznicza uległa jednak zmianie od czasu przełomowego wyroku Wielkiej Izby w sprawie Al-Khawaja i Tahery³² i od tego momentu Trybunał uznaje, że w postępowaniach karnych, które dotyczą przestępstw przeciwko wolności seksualnej i obyczajowości, należy zapewnić pokrzywdzonemu – świadkowi prawo do prywatności i chronić go przed powtórna wiktyimizacją, zatem wyłączenie dopuszczalności ponownego przesłuchania pokrzywdzonego w postępowaniu sądowym, nawet jeżeli był on przesłuchiwany w postępowaniu przygotowawczym bez udziału oskarżonego lub jego obrońcy, nie musi skutkować nierzetelnością postępowania karnego i naruszeniem standardu wynikającego z art. 6 ust. 3 lit. d Konwencji³³.

³⁰ M. Wąsek-Wiaderek, *Zasada równości stron w polskim procesie karnym w perspektywie porównawczej*, Kraków 2003, s. 154–158; eadem, *Prawo oskarżonego do zadawania pytań świadkom oskarżenia jako element rzetelnego procesu – analiza orzecznictwa Europejskiego Trybunału Praw Człowieka*, „Studia i Analizy Sądu Najwyższego”, t. III, K. Ślęzak, W. Wróbel (red.), Warszawa 2009, s. 103–112; P. Hofmański, D. Szumiło-Kulczycka, *Prawo do obrony a ochrona pokrzywdzonego przestępstwem – uwagi na tle art. 185a k.p.k. i standardów Europejskiej Konwencji Praw Człowieka*, w: P. Hofmański, S. Waltoś (red.), *W kręgu prawa nieletnich, Księga pamiątkowa ku czci Profesora Marianny Korcyl-Wolskiej*, Warszawa 2009, s. 308–315.

³¹ P. Hofmański, D. Szumiło-Kulczycka, *Prawo do obrony...*, op. cit., s. 315.

³² Wyrok Wielkiej Izby ETPCz z 15.12.2011 r., 26766/05 i 22228/06, Al-Khawaja i Tahery przeciwko Wielkiej Brytanii z komentarzem M.A. Nowickiego, *Europejski Trybunał Praw Człowieka, Wybór orzeczeń 2011*, LEX 2012.

³³ Decyzja ETPCz z 15.01.2013 r., 7063/10, Chudy Sternik przeciwko Polsce i Hiszpanii i wyrok ETPCz z 19.02.2013 r., 61800/08, Gani przeciwko Hiszpanii LEX nr 1271549, z komentarzem M. Wąsek-Wiaderek w: „Przegląd Orzecznictwa Europejskiego w Sprawach Karnych” 2013, nr 1, s. 5–8, 10–15; eadem, *Proces karny a międzynarodowe standardy w dziedzinie praw człowieka*, w: P. Hofmański (red.), *Zagadnienia ogólne, System prawa karnego procesowego*, tom I, cz. 2, Warszawa 2013, s. 97; Decyzja ETPCz z 31.08.2021 r., 6386/17, LEX nr 3226033. W wyroku ETPCz

STANOWISKO SĄDU NAJWYŻSZEGO WYRAŻONE W WYROKU Z 29.06.2022 R., III KK 202/21

Ocenę postępowania sądów obu instancji dokonał Sąd Najwyższy, rozpoznając kasację skazanego, patrząc na sprawę w perspektywie zastosowania przepisu art. 185c k.p.k., ale co istotne, również z punktu widzenia zapewnienia oskarżonemu prawa do obrony, idąc nawet dalej w swoich rozważaniach, ponieważ przedstawił sytuację procesową osoby podejrzanej, określoną w art. 74 § 3 k.p.k.

W rozpoznawanej sprawie osiã sporu – zarówno przed sądem drugiej instancji, jak i przed sądem rozpoznającym nadzwyczajny środek odwoławczy – było ustalenie, czy wniosek dowodowy obrońcy oskarżonego o ponowne przesłuchanie pokrzywdzonej winien zostać uwzględniony, a jak to wynika z pisemnych motywów orzeczenia, zeznania złożone przez pokrzywdzoną i wyjaśnienia oskarżonego istotnie się różniły. Oskarżony stanął pod zarzutem popełnienia dwóch przestępstw z art. 197 § 1 k.k. i poczynione przez sąd pierwszej instancji ustalenia faktyczne zostały oparte na podstawie zeznań pokrzywdzonej, złożonych w postępowaniu przygotowawczym. W trakcie przeprowadzenia tego dowodu nie zagwarantowano jednak ani oskarżonemu, ani jego obrońcy udziału w tym przesłuchaniu, choć w ówczesnej fazie postępowania można było bez trudności ustalić dane domniemanego sprawcy przestępstwa (pokrzywdzona wskazała tę osobę z imienia i nazwiska) i przeprowadzić tę czynność dowodową w sposób, który w późniejszej fazie postępowania nie osłabiłby wartości dowodowej zeznań pokrzywdzonej. Bardzo negatywnie ocenił Sąd Najwyższy praktykę organów prowadzących postępowanie przygotowawcze, które pomimo wiedzy o osobie podejrzanej nie gwarantują takiej osobie udziału w przesłuchaniu kluczowych świadków, przez unikanie przedstawienia formalnych zarzutów lub zapewnienia prawa do obrony w innej formie. Takie zaniechania, zdaniem sądu rozpoznającego kasację, należy traktować jak poważne naruszenia zasad uczciwego procesu, zwłaszcza w tych przypadkach, gdy ze względów faktycznych lub prawnych ograniczona zostaje możliwość ponownego przesłuchania świadka na rozprawie przed sądem. Chociaż od strony formalnej takie naruszenie nie prowadzi do eliminacji danego dowodu, niemniej późniejsze pełnoprawne wykorzystanie tego dowodu wymaga szczególnej ostrożności.

Uwzględniając zatem wywiedziony nadzwyczajny środek odwoławczy, uchylając wyrok sądu odwoławczego i przekazując sprawę do ponownego rozpoznania w postępowaniu apelacyjnym, w ocenie Sądu Najwyższego wprowadzenie przepisu art. 185c k.p.k. jest uzasadnione potrzebą ochrony osoby pokrzywdzonej. Musi on jednak być wykładany zawiązująco, jako przepis o charakterze wyjątkowym, ustawodawca bowiem wyraźnie zaznaczył, że w przesłuchaniu ma prawo wziąć udział

z 24.05.2016 r., 15487/08, LEX nr 2044148, uznano, że nie doszło do naruszenia art. 6 ust. 3 lit. d Konwencji w sprawie o zgwałcenie 14-letniej pokrzywdzonej w sytuacji, gdy pomimo kilkakrotnego jej przesłuchania w postępowaniu przygotowawczym bez udziału oskarżonego nie brał w nich udziału także ustanowiony przez oskarżonego obrońca, ponieważ nie został zawiadomiony o terminach przesłuchania, a na rozprawie jej zeznania zostały odczytane, ponieważ odstąpiono od bezpośredniego przesłuchania tego świadka z uwagi na treść opinii psychologicznej wskazującej na negatywny wpływ tej czynności dowodowej na psychikę pokrzywdzonej.

obrońca. Nie ma przeszkód, by pojęcie „obrońcy” w rozumieniu art. 185c k.p.k. przyjmować funkcjonalnie, obejmując nim także pełnomocnika ustanowionego z urzędu, na podstawie art. 87 § 2 k.p.k. dla osoby, która nie uzyskała jeszcze formalnie statusu osoby podejrzanej na podstawie art. 71 § 1 k.p.k., a której prawo do obrony wymaga ochrony w postępowaniu. Podobnie gwarancyjnie należy interpretować sposób ujęcia okoliczności, uzasadniających ponowne przesłuchanie osoby pokrzywdzonej. W szczególności taką okolicznością w oczywisty sposób jest dowód z wyjaśnień oskarżonego, przedstawiającego odmienny przebieg wydarzeń niż ten wynikający z zeznań pokrzywdzonej. Rolą zaś sądu odwoławczego przy ponownym rozpoznaniu sprawy będzie właściwa ocena, czy istotnie zachodzą szczególne podstawy odmowy przeprowadzenia dowodu z przesłuchania pokrzywdzonej, w kontekście wyjścia na jaw nowych okoliczności, ale również z tego punktu widzenia, że dowodu z zeznań pokrzywdzonej nie przeprowadza się na rozprawie i nie daje się możliwości obronie zadawania pytań i konfrontowania z pozostałym materiałem dowodowym, w tym z wyjaśnieniami oskarżonego.

OCENA WYROKU SĄDU NAJWYŻSZEGO

Sąd Najwyższy w komentowanym orzeczeniu analizuje w istocie nie tylko zarzuty kasacyjne, ale bada także okoliczności sprawy i zebrane w sprawie dowody, stąd też uznać można, że kontrola odwoławcza zaskarżonego wyroku sądu drugiej instancji i orzeczenie o jego uchyleniu i przekazaniu sprawy do ponownego rozpoznania jest trafne, a poczynione rozważania mają kompleksowy charakter. Analiza uzasadnienia prowadzi do wniosku, że doszło ponadto, ze strony Sądu Najwyższego, do ważenia istotnych racji, które w sprawach o przestępstwa przeciwko wolności seksualnej zawsze muszą być brane pod uwagę. Słusznie bowiem podkreśla się w uzasadnieniu wagę i znaczenie programu ochrony praw i interesów pokrzywdzonego – świadka i w tej części rozważania potwierdzają w szczególności wyrażony w doktrynie przez Radosława Kopera pogląd, że w ramach współczesnego modelu postępowania karnego zespół gwarancji interesów musi być rozumiany szerzej, obejmując swym zasięgiem także osoby niebędące stronami procesu, w tym także osobę pokrzywdzoną przestępstwem godzącym w jej wolność seksualną, i temu właśnie służyć mają instytucje przesłuchania takich osób w szczególnym trybie, określonym przez przepisy art. 185a, 185b i w art. 185c k.p.k.³⁴ Nadal jednak, zdaniem Sądu Najwyższego, te oczywiście słuszne środki mające na celu wzmożenie ochrony pokrzywdzonych przestępstwami godzącymi w ich wolność seksualną, nie mogą niweczyć występujących również po stronie oskarżonego gwarancji procesowych, które rozumiane jako zespół ustawowych środków, przysługujących tej stronie postępowania, zabezpieczają jego określone prawa lub interesy w procesie karnym³⁵. Jedną z fundamentalnych gwarancji procesowych przysługujących

³⁴ R. Koper, *Badanie świadka w aspekcie jego ochrony w procesie karnym*, Warszawa 2015, s. 17 i n.

³⁵ M. Cieślak, *Problem gwarancji karno-procesowych na tle nowej kodyfikacji*, w: M. Cieślak, *Dziela wybrane, tom IV. Prawo karne procesowe. Artykuły, studia i inne prace*, S. Waltoś (red.), Kraków 2011, s. 264.

oskarżonemu jest zapewnienie mu prawa do obrony, co wyraźnie znajduje podkreślenie w pisemnych motywach. Rozważania te można uzupełnić stwierdzeniem, że z uwagi na wagę tego uprawnienia przybiera ono postać zasady procesowej, wywierającej istotny wpływ na cały model procesu, a której istotą jest umożliwienie oskarżonemu (podejrzanemu) odpierania przedstawianych mu zarzutów, kwestionowania przemawiających przeciwko niemu dowodów, a także przedstawienie dowodów na poparcie własnych twierdzeń. Wyraża ją w szczególności art. 6 k.p.k., ale obowiązywanie zasady prawa do obrony jest szersze i przesądza o tym, że oskarżony jest podmiotem, a nie przedmiotem postępowania i w sposób zasadniczy rzutuje to na jego status procesowy³⁶. Egzemplifikacją prawa do obrony jest w szczególności możliwość korzystania przez oskarżonego z pomocy obrońcy.

Przenosząc te uwagi na płaszczyznę rozważań dotyczących komentowanego przepisu art. 185c k.p.k., niezwykle ważne jest znalezienie gwarancji wymiaru sprawiedliwości, rozumianych jako zapewnienie oskarżonemu prawa do obrony i danie rękoma szczególnych interesów pokrzywdzonego – świadka. Nieodzownym jest w tym miejscu przypomnienie, że wskazana uprzednio Dyrektywa 2012/29 Unii Europejskiej, której implementacja doprowadziła do wprowadzenia do polskiego systemu prawa art. 185c k.p.k., chroni wiele praw pokrzywdzonego, ale pozostają one „bez uszczerbku dla sprawcy”. Słusznie więc Sąd Najwyższy, patrząc przez pryzmat obiektywnie złej praktyki organów prowadzących postępowanie przygotowawcze, poszedł o krok dalej, niż obecnie podąża drogą Trybunał w Strasburgu, i dostrzegł konieczność zapewnienia oskarżonemu prawa do zweryfikowania pod kątem wiarygodności zeznań pokrzywdzonego, zapewniając mu prawo do korzystania z obrońcy podczas przesłuchania. Oddalenie wniosku dowodowego i zaniechanie ponownego przesłuchania osoby pokrzywdzonej w postępowaniu sądowym (przy zachowaniu oczywiście wszelkich gwarancji wynikających z art. 185c § 3 k.p.k.), gdy nie był on przesłuchiwany w postępowaniu przygotowawczym z udziałem obrońcy, nie daje w istocie możliwości oceny wiarygodności często najważniejszego dowodu oskarżenia, skutkując niewątpliwą nierzetelnością postępowania karnego i naruszeniem prawa do obrony.

Zaprezentowana w uzasadnieniu wyroku Sądu Najwyższego wykładnia przepisu art. 185c § 2 k.p.k. idzie w tym kierunku, że prawo do obrony rozciąga się także na osoby, które nie mają jeszcze statusu podejrzanego, a co do których zebrane na tym etapie postępowania dowody wyraźnie wskazują, że postępowanie karne przejdzie z fazy *in rem* w fazę *ad personam*. W takiej sytuacji, gdy zarówno z zawiadomienia o popełnionym przestępstwie, jak i z innych dowodów wynika, że sprawcą przestępstwa przeciwko wolności seksualnej jest konkretna, zindywidualizowana osoba, to powinna ona korzystać z pomocy obrońcy, którego prawem będzie uczestnictwo w przesłuchaniu i zadawanie pytań osobie pokrzywdzonej. Przepis art. 185c k.p.k., w porównaniu do przesłuchania prowadzonego na podstawie art. 185a § 2 k.p.k. *in fine*, nie nakłada na organ procesowy dokonujący przesłuchania obowiązku wyznaczenia oskarżonemu obrońcy z urzędu, co trzeba uznać za wadę regulacji. Wyznaczenie podejrzanemu, ale również osobie podejrzanej

³⁶ P. Wiliński, *Zasada prawa do obrony w polskim procesie karnym*, Kraków 2006, s. 196–197.

obrońcy z urzędu sprzyjać będzie, oczywiście, zapewnieniu prawa do obrony, lecz – co niezwykle ważne – ograniczy w sposób istotny konieczność ponownego przesłuchania pokrzywdzonego i zapobiegnie w ten sposób jego powtórnej wiktyimizacji, ponieważ w znaczący sposób ograniczy konieczność jego ponownego przesłuchania. Zapewnienie oskarżonemu prawa do korzystania z pomocy obrońcy powinno przyczynić się do wyjaśnienia ewentualnych wątpliwości, które jawią się w zeznaniach pokrzywdzonego i które obrońca może wyartykułować, zadając pytania i oczekując konkretnych odpowiedzi.

Formułując postulat wyznaczania na czas przesłuchania podejrzanemu obrońcy z urzędu i rozciągając ten obowiązek na osobę podejrzaną, można spotkać się z zarzutem, że dopiero po złożeniu przez oskarżonego wyjaśnień i zebraniu pozostałych istotnych w sprawie dowodów mogą wyjść na jaw nowe, istotne okoliczności, których wyjaśnienie wymagało będzie ponownego przesłuchania. Niemniej zawsze w takiej sytuacji organ procesowy ważył będzie racje, patrząc przez pryzmat zapewnienia oskarżonemu standardu wynikającego z art. 6 ust. 3 lit. d ETKPCz, ale baczyl będzie również na ważne interesy pokrzywdzonego. Rolą sądu będzie więc tutaj ocena, czy zawsze rozbieżności w oświadczeniach procesowych pokrzywdzonego i oskarżonego winny doprowadzić do ponownego przesłuchania ofiary przestępstwa, gdy oskarżonemu zapewniono przy pierwszym przesłuchaniu prawo do korzystania z pomocy obrońcy, a ponownemu przesłuchaniu nie sprzeciwia się narażenie pokrzywdzonego na wtórną wiktyimizację.

Sens komentowanego orzeczenia Sadu Najwyższego jest więc taki, że rozumiejąc szerzej prawo do obrony, niż to stanowi norma wyrażona w art. 185c § 2 k.p.k., czyli dając prymat zasadzie prawa do obrony wyrażonej w art. 6 k.p.k., obowiązkiem sądu dokonującego przesłuchania jest wyznaczenie podejrzanemu obrońcy, i to nawet w sytuacji, gdy przesłuchanie odbywa się przed wydaniem przeciwko konkretnej osobie postanowienia o przedstawieniu zarzutów i gdy z analizy akt sprawy wynika, że ta osoba jest przez pokrzywdzonego spersonalizowana i przesłuchanie wprost doprowadzi do skierowania przeciwko niej postępowania karnego. Zapewni to standard wynikający z art. 6 ust. 3 lit. d ETKPCz i ochroni pokrzywdzonego przed ponownym przesłuchaniem.

BIBLIOGRAFIA

- Baj A., *Przesłuchanie pełnoletniego pokrzywdzonego w trybie art. 185c k.p.k.*, „Państwo i Prawo” 2016, nr 1.
- Bieńkowska E., *Deklaracja ONZ o podstawowych zasadach sprawiedliwości dla ofiar przestępstw i nadużyć władzy*, „Państwo i Prawo” 1987, nr 6.
- Bieńkowska E., *Ofiary przestępstw w postępowaniu karnym – nowe standardy Unii Europejskiej*, „Państwo i Prawo” 2014, nr 4.
- Bieńkowska E., *Pokrzywdzony w świetle najnowszych nowelizacji przepisów prawa karnego*, „Prokuratura i Prawo” 2014, nr 3.
- Bieńkowska E., *Standardy ochrony praw pokrzywdzonego w świetle dokumentów europejskich i ustaw zasadniczych*, w: C. Kulesza (red.), *Strony i inni uczestnicy postępowania karnego, System prawa karnego procesowego*, t. VI, Warszawa 2016.

- Cieślak M., *Problem gwarancji karno-procesowych na tle nowej kodyfikacji*, w: idem, *Dziela wybrane, tom IV. Prawo karne procesowe. Artykuły, studia i inne prace*, S. Waltoś (red.), Kraków 2011.
- Falandysz L., *Pokrzywdzony w prawie karnym i wiktymologii*, Warszawa 1980.
- Gruszecka D., w: J. Skorupka (red.), *Kodeks postępowania karnego, Komentarz*, Warszawa 2015.
- Grzegorzczak T., *Kodeks postępowania karnego, tom I, art. 1–467*, Warszawa 2014.
- Hofmański P., Szumiło-Kulczycka D., *Prawo do obrony a ochrona pokrzywdzonego przestępstwem – uwagi na tle art. 185a k.p.k. i standardów Europejskiej Konwencji Praw Człowieka*, w: P. Hofmański, S. Waltoś (red.), *W kregu prawa nieletnich, Księga pamiątkowa ku czci Profesor Marianny Korcył-Wolskiej*, Warszawa 2009.
- Kmieciak R., *Ofiara przestępstwa jako źródło dowodu i strona w publicznoskargowym postępowaniu karnym (przyczynek do określenia przedmiotu badań tzw. wiktymologii karnoprosesowej)*, „Przeegląd Policyjny” 1992, nr 1.
- Koper R., *Badanie świadka w aspekcie jego ochrony w procesie karnym*, Warszawa 2015.
- Koper R., *Przesłuchanie pokrzywdzonego w trybie art. 185 k.p.k.*, „Przeegląd Sądowy” 2019, nr 5.
- Koper R., *Przesłuchanie świadka*, w: J. Skorupka (red.), *Dowody, System prawa karnego procesowego*, tom VIII, cz. 4, Warszawa 2019.
- Kulesza C., w: K. Dudka (red.), *Kodeks postępowania karnego, Komentarz*, Warszawa 2020.
- Kulesza C., *Legalizm i oportunistyczny ściganie a prawa pokrzywdzonego w świetle nowelizacji polskiego ustawodawstwa karnego z 2013 roku*, w: T. Grzegorzczak, J. Izydorczyk, R. Olszewski, D. Świecki, M. Zbrojewski (red.), *Polski proces karny i materialne prawo karne w świetle nowelizacji z 2013 roku. Księga jubileuszowa dedykowana Profesorowi Januszowi Tylmanowi z okazji Jego 90. urodzin*, Warszawa 2014.
- Kurowski M., w: D. Świecki (red.), *Kodeks postępowania karnego, Komentarz*, tom I, Warszawa 2013.
- Sowała M., *Ewolucja procesowej ochrony pokrzywdzonego przestępstwami seksualnymi w toku przesłuchania – analiza art. 185c Kodeksu postępowania karnego*, „Prawo w Działaniu. Sprawy Karne” 2022, nr 49.
- Nowicki M.A., *Europejski Trybunał Praw Człowieka, Wybór orzeczeń 2011*, LEX 2012.
- Wąsek-Wiaderek W., w: „Przeegląd Orzecznictwa Europejskiego w Sprawach Karnych” 2013, nr 1.
- Wąsek-Wiaderek M., *Prawo oskarżonego do zadawania pytań świadkom oskarżenia jako element rzeczywistego procesu – analiza orzecznictwa Europejskiego Trybunału Praw Człowieka*, „Studia i Analizy Sądu Najwyższego”, t. III, K. Ślęzak, W. Wróbel (red.), Warszawa 2009.
- Wąsek-Wiaderek M., *Proces karny a międzynarodowe standardy w dziedzinie praw człowieka*, w: P. Hofmański (red.), *Zagadnienia ogólne, System prawa karnego procesowego*, tom I, cz. 2, Warszawa 2013.
- Wąsek-Wiaderek M., *Zasada równości stron w polskim procesie karnym w perspektywie prawnoporównawczej*, Kraków 2003.
- Wiliński P., *Zasada prawa do obrony w polskim procesie karnym*, Kraków 2006.

PRZESŁUCHANIE ŚWIADKA NA PODSTAWIE ART. 185C K.P.K.
A ZAPEWNIENIE OSKARŻONEMU PRAWA DO OBRONY.
UWAGI NA KANWIE WYROKU SĄDU NAJWYŻSZEGO
Z 29.06.2022 R., III KK 202/21

Streszczenie

Celem artykułu jest ukazanie problemów związanych ze stosowaniem instytucji przesłuchania dorosłego pokrzywdzonego w sprawach o przestępstwa godzące w jego wolność seksualną, która to czynność dowodowa uregulowana jest w art. 185c k.p.k. Przepis ten godzić ma dwie przeciwstawne racje – ochronę pokrzywdzonego i uniknięcie podwójnej wiktyimizacji oraz zapewnienie oskarżonemu gwarancji jego interesów, w tym zwłaszcza prawa udziału obrońcy w przesłuchaniu. Znakomitym przyczynkiem do czynienia rozważań nad sensem komentowanej regulacji jest wyrok Sądu Najwyższego z 29.06.2022 r., w sprawie III KK 202/21, który zapadł po rozpoznaniu kasacji obrońcy oskarżonego. W sprawie Sąd Najwyższy, ważąc zarzuty kasacyjne, uznał, że nieuwzględnienie przez sąd odwoławczy wniosku o ponowne przesłuchanie pokrzywdzonej, w sytuacji gdy jej przesłuchanie w toku postępowania przygotowawczego odbyło się nie tylko pod nieobecność oskarżonego, ale także pod nieobecność jego obrońcy, stanowi istotne naruszenie prawa oskarżonego do obrony. Dzieje się tak dlatego, ponieważ oskarżony nie ma jakiegokolwiek możliwości, aby złożone w tym trybie zeznania poddać weryfikacji z punktu widzenia ich wiarygodności. Orzeczenie Sądu Najwyższego uznać należy za trafne, tym bardziej że doszło w nim do rozszerzenia prawa do korzystania z pomocy obrońcy również względem osoby, co do której nie wydano jeszcze postanowienia o przedstawieniu zarzutów, ale istnieją natomiast wobec niej uzasadnione przesłanki, że na skutek przesłuchania stanie się ona podejrzanym.

Słowa kluczowe: pokrzywdzony, podwójna wiktyimizacja, przesłuchanie pokrzywdzonego, oskarżony i jego obrońca, nowe okoliczności warunkujące ponowne przesłuchanie pokrzywdzonego

HEARING A WITNESS PURSUANT TO ART. 185 OF THE CCP
AND AN ASSURANCE OF DEFENDANT'S RIGHTS OF DEFENSE.
COMMENTS ON THE VERDICT OF THE SUPREME COURT
OF JUNE 29, 2022, III KK 202/21

Summary

The aim of the article is to show the problems related to the application of interviewing an adult victim in cases of offenses against his sexual freedom, which evidentiary activity is regulated in Art. 185 of the CCP. This provision has to reconcile two opposing reasons – protection of the aggrieved party and avoidance double victimization and providing the accused with a guarantee of his interests, especially the rights of a defense lawyer to participate in questioning. A great contribution to making considerations on the meaning of the commented regulation is the judgment of the Supreme Court of June 29, 2022, in the case III KK 202/21, which was issued after the recognition of the cassation appeal of the defender of the accused. In the case, the Supreme Court, weighing the cassation charges, decided that refusal by the appellate court of the request for rehearing the aggrieved party, in a situation where their

hearing in the course of the proceedings preparatory proceedings took place not only in the absence of the accused, but also under the absence of his counsel constitutes a significant violation of the accused's right to defense. This is because the accused has no way of getting filed in this mode, the statements should be verified from the point of view of their credibility. The ruling of the Supreme Court should be considered as accurate, especially as it was reached in extending the right to use the assistance of a defense lawyer also in relation to the person as to which has not yet been ordered to present the charges but do exist while for it there are reasonable grounds that, as a result of the hearing, it will become a suspect.

Keywords: victim, double victimization, hearing of the aggrieved party, the accused and his defense counsel, new circumstances for re-examination questioning the aggrieved party

Cytuj jako:

Skwarcow M., *Przesłuchanie świadka na podstawie art. 185c k.p.k. a zapewnienie oskarżonemu prawa do obrony. Uwagi na kanwie wyroku Sądu Najwyższego z 29.06.2022 r., III KK 202/21, „Ius Novum” 2022 (16) nr 4, s. 73–89. DOI: 10.26399/iusnovum.v16.4.2022.38/m.skwarcow*

Cite as:

Skwarcow M. (2022), 'Hearing a witness pursuant to Art. 185 of the CCP and an assurance of defendant's rights of defense. Comments on the verdict of the Supreme Court of June 29, 2022, III KK 202/21', *Ius Novum* (Vol. 16) 4, 73–89. DOI: 10.26399/iusnovum.v16.4.2022.38/m.skwarcow